

РОЗРАХУНОК ПОВІТРЯВСМОКТУВАЛЬНИХ СИСТЕМ В НАПІРНИХ ВОДОЗНЕЗАЛІЗНЮВАЛЬНИХ УСТАНОВКАХ

Т.П. Хомуцька, П.Д. Хоружий, О.В. Рубан
Інститут водних проблем і меліорації НААН, м. Київ
e-mail: itsk@bigmir.net

У статті розглянуто фактори, що впливають на ефективність видалення заліза з підземних вод, описано конструкцію повітрявсмоктувальної системи напірної водознезалізнювальної установки і наведено методуку її розрахунку.

Ключові слова: знезалізнення води, напірна установка, засмокування повітря, ежектор, н'езометричний напір.

Вступ

Як відмічається в роботі [1], в підземних водах України (більше 50%) знаходиться підвищений вміст загального заліза, у тому числі в 33% вод зафіксовано перевищення нормативу [2] більше, ніж у 10 разів.

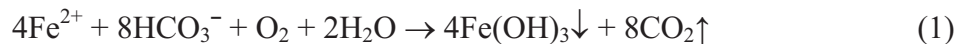
Вживання води з підвищеним вмістом заліза негативно впливає на стан здоров'я людини і призводить до тяжких захворювань [3].

Ефективність процесів видалення розчинного заліза (Fe^{2+}) залежить від багатьох факторів [1]: Eh і рН води, йонного складу, наявності гумінових речовин та залізобактерій тощо.

Вибір методу знезалізнення води

При виборі методу знезалізнення води необхідно враховувати особливості фізико-хімічних перетворень, що відбуваються при різних умовах.

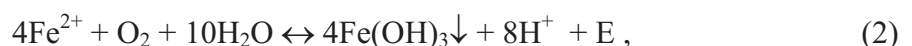
При окисленні заліза киснем повітря в присутності гідрокарбонатів хімізм процесу має вигляд:

Швидкість окислення Fe^{2+} значно зростає при контакті води з гідроксидом заліза $\text{Fe}(\text{OH})_3$ та збільшенні рН води [4]. При цьому ефективність знезалізнення води протягом фільтроциклу зростає, оскільки утворюваний при цьому процесі гідроксид заліза $\text{Fe}(\text{OH})_3$ прискорює окислення Fe^{2+} .

Залізо, що знаходиться у воді, згідно з класифікацією, запропонованою П.А.Кульським, відноситься до домішок II і IV груп. Видалення розчинених у воді домішок IV групи (Fe^{2+}) з лінійними розмірами $10^{-7} - 10^{-8}$ см здійснюється окисленням при переведенні їх в гетерогенну систему, що включає малорозчинні сполуки розмірами $10^{-5} - 10^{-6}$ см (домішки II групи з Fe^{3+}). Наступне видалення цих домішок може здійснюватись за допомогою сил гравітації у відстійниках або сил адгезії на фільтрах.

За останні роки в Німеччині та Франції перевагу віддають біологічному методу знезалізнення води [6-10], який має ряд суттєвих переваг порівняно з фізико-хімічним методом, що полягають у тому, що специфічні залізобактерії *Gallionella ferruginea* досить швидко окислюють Fe^{2+} , а отриманий гідроксид заліза $\text{Fe}(\text{OH})_3$ накопичують у компактній формі. Цей процес описується реакцією [10]:

де E – енергія, що вивільнюється та використовується для життєдіяльності мікроорганізмів.

Для біологічного знезалізнення підземних вод необхідно виконувати такі умови:

- насичення вихідної води киснем здійснювати у точній відповідності стехіометричній кількості, тобто на окислення 1 мг Fe^{2+} за реакцією (2) витрачається 0,143 мг O_2 ;
- створити сприятливе середовище для закріплення у фільтрувальному завантаженні залізобактерій.

Подача повітря в напірні водознезалізнювальні установки

В локальних системах водопостачання знезалізнення води доцільно виконувати на напірних установках з волокнистими і пінополістирольними фільтрами [11], в яких можна легко створювати умови для видалення заліза біологічним методом.

В напірних водоочисних системах подачу кисню у вихідну воду можна здійснювати повітрядувками. Але це ускладнює експлуатацію системи і збільшує капітальні і експлуатаційні витрати [12]. Тому для цього процесу доцільно використовувати [13] кінетичну енергію насосів першого підняття для засмоктування повітря у вихідну воду за допомогою місцевого звуження (ежектора), принцип роботи якого показано на рис. 1.

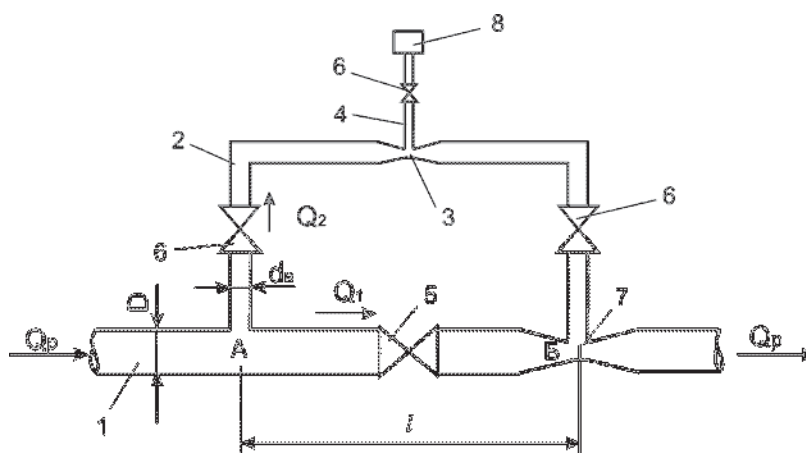

Рис.1. Схема роботи повітрявсмоктувальної системи:

1 – основний напірний трубопровід; 2 – відгалуження; 3 – ежектор; 4 – повітрявсмоктувальна трубка; 5 – засувка; 6 – вентилі; 7 – сопло; 8 – ротаметр.

Методика розрахунку повітрявсмоктувальних систем

Для всмоктування атмосферного повітря необхідно створити на звуженій ділянці 3 відгалуження 2 вакуум, величина якого визначається [13] за формулою:

$$h_{\text{вак}} = \frac{8Q_2^2}{g\pi^2 d_0^4} \left(1 - \frac{d_0^4}{d_B^4} \right) - h, \text{ м}, \quad (4)$$

де Q_2 – витрата води по відгалуженню 2, $\text{м}^3/\text{с}$; $g = 9,81 \text{ м}/\text{с}^2$ – прискорення вільного падіння; d_B і d_0 – діаметр відповідно відгалуження 2 і ежектора 3, м; h – п'езометричний напір у відгалуженні 2 перед ежектором 3, м.

Нехтуючи значенням малої величини d_0^4/d_B^4 , отримаємо вирази для визначення величини діаметра звуженої ділянки трубопроводу (ежектора) d_0 і швидкості руху води в ній $V_{c,1}$:

$$d_0 = 2 \cdot \sqrt{\frac{Q_2}{\pi \sqrt{2g(h + h_{\text{вак}})}}}, \text{ м}; \quad (5)$$

$$V_{c,1} = \sqrt{2g(h + h_{\text{вак}})}, \text{ м}/\text{с}. \quad (6)$$

З формули (6) видно, що величина вакууму в ежекторі визначається за формулою:

$$h_{\text{вак}} = \frac{V_{c.1}^2}{2g} - h, \text{ м.} \quad (7)$$

Для утворення вакууму в ежекторі фактична швидкість руху води у звуженій частині повинна перевищувати величину:

$$V_{c.i} > V_{\text{кр}}, \quad (8)$$

де $V_{\text{кр}}$ – критична швидкість в ежекторі, при якій у повітрявсмоктувальній трубці 4 (рис.1) встановлюється атмосферний тиск.

Величина $V_{\text{кр}}$ визначається за формулою [13]:

$$V_{\text{крит}} = \sqrt{V_a^2 + 2gh}, \text{ м/с,} \quad (9)$$

де V_a – швидкість руху води у відгалуженні 2 (рис.1), м/с; h – п'єзометричний напір у цій трубці перед ежектором, м.

На рис. 2 показано залежність $V_{\text{кр}} = f(h)$ при $V_a = 1$ м/с.

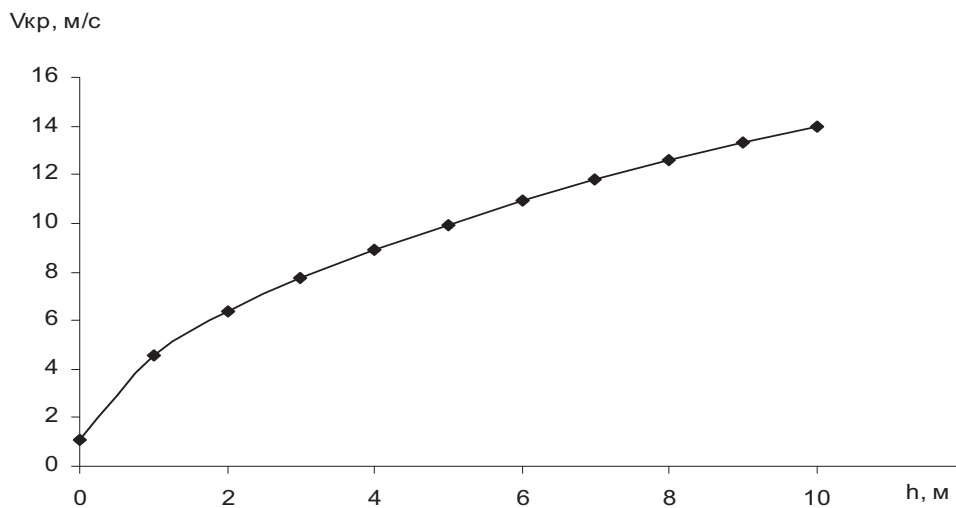

Рис.2. Графік залежності $V_{\text{кр}} = f(h)$ при $V_a = 1$ м/с.

При збільшенні цієї швидкості у два рази величина $V_{\text{кр}}$ зростає всього на 0,5%.

Витрата всмоктуваного ежектором повітря залежить від величини вакууму у горловині та діаметру всмоктувальної труби [13]:

$$Q_n = \frac{\pi d_{\text{тр}}^2}{4} \sqrt{\frac{h_{\text{вак}} 19600}{\alpha \rho}}, \text{ м}^3/\text{с,} \quad (10)$$

де $d_{\text{тр}}$ – діаметр всмоктувальної трубки, м; $h_{\text{вак}}$ – вакуум у горловині ежектора, м; α – коефіцієнт Коріоліса, який враховує нерівномірність розподілення швидкостей по перерізу труби; ρ – густина повітря в стандартних умовах, кг/м³.

Приймаємо: $\pi = 3,14$; $\alpha = 1,06$; $\rho = 1,2$ кг/м³.

Отже, знаючи потрібну кількість повітря, яку повинен засмоктати ежектор Q_n , та вакуум у його горловині, можна визначити розрахунковий діаметр повітрявсмоктувальної трубки за формулою:

$$d_{\text{тр}} = \frac{101,3\sqrt{Q_n}}{\sqrt[4]{h_{\text{вак}}}}, \text{ мм.} \quad (11)$$

При знезалізненні підземних вод потрібна витрата всмоктуваного ежектором повітря визначається за формулою:

$$Q_n = 0,001\text{Fe}^{2+} \cdot D \cdot Q_p, \text{ м}^3/\text{с}, \quad (12)$$

де Fe^{2+} – вміст заліза у вихідній воді, мг/дм³; $D = 2$ дм³/г – об'єм повітря на окислення 1 г двовалентного заліза [14]; Q_p – розрахункова витрата вихідної води, м³/с.

Витрата засмоктуваного ежектором повітря вимірюється ротаметром 8 (рис. 1).

Витрата води у трубці, що підключена до ежектора, визначається за формулою:

$$Q_2 = \frac{Q_p \sqrt{S_1}}{\sqrt{S_1} + \sqrt{S_2}}, \text{ м}^3/\text{с}, \quad (13)$$

де Q_p – розрахункова витрата води по основному трубопроводу, м³/с; S_1 і S_2 – гідравлічні опори відповідно ділянки основного трубопроводу довжиною l між точками А і Б (рис.1) та відгалуження 2 між цими точками для встановлення ежектора, с²/м⁵.

Значення гідравлічних опорів S_1 і S_2 регулюються засувкою 5 та вентилями 6 (рис.1) для забезпечення розрахункових величин Q_2 , h і $V_{c.1}$, а отже і $h_{\text{вак}}$ і Q_n .

При $V_b = 1$ м/с діаметр труби, що підключена до місцевого звуження, визначається за формулою:

$$d_b = 1,13\sqrt{Q_2}, \text{ м.} \quad (14)$$

На основному напірному трубопроводі 1 (рис.1) у точці приєднання другого кінця відгалуження 2 (точка Б) потрібно встановлювати місцеве звуження труби (сопло) 7 для вирівнювання тиску води в основному трубопроводі 1 і відгалуженні 2, тобто для забезпечення сумісної роботи цих трубопроводів.

Отже, повинна виконуватись умова:

$$h' + \frac{V_{c.2}^2}{2g} = H + \frac{V_T^2}{2g}, \text{ м}, \quad (15)$$

де H і h' – п'езометричний напір води, відповідно у трубах 1 і 2 перед соплом 7, м; $V_{c.2}$ і V_T – швидкість руху води, відповідно у соплі 7 і трубці 1, м/с.

З виразу (15) бачимо, що швидкість руху води у соплі 7 буде

$$V_{c.2} = \sqrt{V_T^2 + 2g(H-h)}, \text{ м/с.} \quad (16)$$

Оскільки витрата води у трубці 1 дорівнює Q_1 , то

$$V_{c.2} = \frac{4Q_1}{\pi d_c^2}, \text{ м/с}, \quad (17)$$

де d_c – діаметр сопла, м.

Приймаємо швидкість руху води в трубці 1 $V_T = 1$ м/с. Тоді діаметр сопла визначається за формулою

$$d_c = 1,13 \cdot \sqrt[4]{\frac{Q_1^2}{1+19,6(H-h)}}, \text{ м.} \quad (18)$$

Приклад розрахунку

Потрібно розрахувати повітрявсмоктувальну систему для подачі кисню в напірну водознезалізнювальну установку при таких вихідних даних: розрахункова витрата води по основному напірному трубопроводу $Q_p = 72 \text{ м}^3/\text{год} = 0,02 \text{ м}^3/\text{с}$; вміст двовалентного заліза у вихідній воді становить $\text{Fe}^{2+} = 4 \text{ мг}/\text{дм}^3$. Витрата води у відгалуженні 2 становить $Q_2 = 0,1 Q_p = 0,002 \text{ м}^3/\text{с}$, а п'єзометричний напір перед ежектором $-h = 5 \text{ м}$.

Розв'язання

Потрібна витрата повітря для окислення двовалентного заліза за формулою (12) дорівнює $Q_n = 0,001 \cdot 4 \cdot 2 \cdot 0,02 = 0,00016 \text{ м}^3/\text{с}$.

За формулою (9) визначаємо критичну швидкість руху води в горловині ежектора при швидкості руху води у відгалуженні $V_b = 1 \text{ м}/\text{с}$ і п'єзометричному напорі $h = 5 \text{ м}$

$$V_{\text{ед}} = \sqrt{1 + 19,6 \cdot 5} = 9,95 \text{ м}/\text{с}.$$

Приймаємо швидкість руху води у звуженій частині ежектора $V_{c,1} = 10 \text{ м}/\text{с}$ і за формулою (7) визначаємо величину вакууму в ежекторі

$$h_{\text{вак}} = \frac{100}{19,6} - 5 = 0,1 \text{ м}.$$

За формулою (11) визначаємо діаметр повітрявсмоктувальної трубки

$$d_{\text{тр}} = \frac{101,3 \sqrt{0,00016}}{\sqrt[4]{0,1}} = 2,3 \text{ мм}.$$

Діаметр горловини місцевого звуження визначаємо за формулою (5) з урахуванням виразу (6):

$$d_0 = 2000 \cdot \sqrt{\frac{0,002}{3,14 \cdot 10}} = 16 \text{ мм},$$

а діаметри основного трубопроводу 1 (рис. 1) і відгалуження 2 при швидкостях руху води $V_b = 1 \text{ м}/\text{с}$ і витратах води відповідно $Q_p = 0,02 \text{ м}^3/\text{с}$ і $Q_2 = 0,002 \text{ м}^3/\text{с}$ за формулою (14):

$$D = 1130 \sqrt{0,02} = 150 \text{ мм} \quad \text{і} \quad d_b = 1130 \sqrt{0,002} = 50 \text{ мм}.$$

Витрата води по трубці 1 до сопла 7 дорівнює $Q_1 = 0,018 \text{ м}^3/\text{с}$.

Приймаємо п'єзометричний напір у відгалуженні перед соплом $h' = 4 \text{ м}$ і у трубці 1 $H = 50 \text{ м}$.

Тоді діаметр сопла за формулою (18)

$$d_c = 1,13 \cdot \sqrt[4]{\frac{0,018^2}{1 + 19,6(50 - 4)}} = 0,028 \text{ м} = 28 \text{ мм}.$$

Висновки

В локальних системах водопостачання знезалізнення підземних вод доцільно виконувати на напірних установках при застосуванні біологічних методів видалення з води заліза та використанні кінетичної енергії артезіанських насосів для засмокування атмосферного повітря і подачі його у розрахунковій кількості у вихідну воду.

Для біологічного знезалізнення підземних вод необхідно насичувати воду киснем повітря у стехіометричній кількості і створювати сприятливі умови для закріплення залізобактерій, що ефективно здійснюється на установках з волокнистими і пінополістирольними фільтрами.

Розрахунок елементів повітрявсмоктувальних систем напірних водознезалізнювальних установок доцільно виконувати по запропонованій методиці, в основу якої покладено використання кінетичної енергії насосів першого підняття.

РАСЧЕТ ВОЗДУХОВСАСЫВАЮЩИХ СИСТЕМ В НАПОРНЫХ ВОДООБЕЗЖЕЛЕЗИВАЮЩИХ УСТАНОВКАХ

Т.П. Хомуецкая, П.Д. Хоружий, О.В. Рубан
Институт водных проблем и мелиорации НААН, г. Киев
e-mail: itsk@bigmir.net

В статье рассмотрены факторы, влияющие на эффективность удаления железа из подземных вод, описана конструкция воздухоподсасывающей системы напорной водообезжелезивающей установки и приведена методика ее расчета.

Ключевые слова: обезжелезивание воды, напорная установка, всасывание воздуха, эжектор, пьезометрический напор.

CALCULATION OF SUCKS AIR SYSTEMS IN THE PLANT FOR REMOVING IRON FROM WATER

T. Khomutetska, P. Khoruzhiy, O. Ruban
Institute of Water Problems and Land Reclamation, Kiev
e-mail: itsk@bigmir.net

The paper considers the factors affecting the efficiency of iron removal from groundwater, described construction of a suction air system in the plant for removing iron from water and shows the method of its calculation.

Key words: removal of iron from the water, lifting unit, suction air, ejector, the piezometric pressure.

Список літератури:

1. Мітченко Т. Є. Особливості фізико-хімічних перетворень сполук феруму в підземних водах / Т. Є.Мітченко, Є. О. Орестов, З. В.Малецький // Вода і водоочисні технології. — 2011. — № 1(3). — С. 4 — 11.
2. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною: ДСанПіН 2.2.4-171-10 – [Чинний від 2010-05-12]. — К. : Ліга: Закон, 2010.
3. Орлов В. О. Аераційні методи знезалізнення води / В. О. Орлов, С. Ю. Матринов // Вода і водоочисні технології. — 2011. — № 2(4). — С. 42 — 52.
4. Фрог Б. Н. Водоподготовка: учебное пособие для вузов / Б. Н.Фрог, А. П.Левченко. — М. : Изд. МГУ, 1996. — 680 с.
5. Кульский Л. А. Технология очистки природных вод / Л. А. Кульский, П. П. Строкач. — К. : Высшая школа, 1986. — 352 с.
6. Grochmann A. Biologische enteisenung und entmanganung eines methanhaltigen grundwasser in speyir / A. Grochmann, R. Gollasch, G. Chumacher // GWF. Wasser, Abwasser, 1989. — 9. — S. 441 — 447.

7. *Badjo I. Technologies appropriées. L'exemple d'une grande installation de deferrisation biologique au Togo / I. Badjo, P. Mouches // 1990. — т. 38, № 3. — Р. 197 — 206.*
8. *Хоружий П. Д. Исследование процессов и разработка технологии обезжелезивания воды с помощью железобактерий / П. Д. Хоружий, Т. П. Хомутецкая, В. П. Хоружий // Химия и технология воды, 2003. — т. 25. — № 5. — С. 465 — 475.*
9. *Хоружий П. Д. Ресурсозберігаючі технології водопостачання / П. Д. Хоружий, Т. П. Хомутецька, В. П. Хоружий. — К. : Аграрна наука, 2008. — 534 с.*
10. *Fnkrah D.A. A review of biological iron removal / Daniel A. Ankras, Erik G.Sogaard // Thirteenth International Egyptian Water Technology Conference, IWTC 132009. — Hurghada, Egypt, 2009. — Р. 999 — 1005.*
11. Патент України на корисну модель № 60063 / Напірна установка для знезалізнення води / Хоружий П. Д., Хомутецька Т. П., Хоружий В. П., Рубан О. В. Заявка. 18.11.2010. Опубл. 10.06.2011. Бюл. № 11, 2011.
12. *Мамонтов К. А. Обезжелезивание воды в напорных установках. — М. : Стройиздат, 1964. — 94 с.*
13. *Смыслов В. В. Гидравлика и аэродинамика. — Киев: Вища школа, 1979. — 336 с.*
14. СНиП 2.04.02-84 . Водоснабжение. Наружные сети и сооружения / Госстрой СССР. — М.: Стройиздат, 1985. — 136 с.